

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра «Охорона праці та навколишнього середовища»
(назва)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова групи забезпечення
спеціальності:

Цивільна безпека
(назва)

_____ Вячеслав БЕРЕЗУЦЬКИЙ
(підпис) (ім'я та прізвище)

« _____ » _____ 20 ____ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Запобігання аварій на виробництві

(назва навчальної дисципліни)

перший (бакалаврський)

(рівень вищої освіти)

галузь знань	<u>26 «Цивільна безпека»</u> (шифр і назва)
спеціальність	<u>263 «Цивільна безпека»</u> (шифр і назва)
спеціалізація	<u>263-1 «Охорона праці»</u> (шифр і назва)
вид дисципліни	<u>професійна підготовка</u> (загальна підготовка / професійна підготовка)
форма навчання	<u>денна</u> (денна / заочна)

Харків – 2020 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни

«Запобігання аварії на виробництві»

(назва)

для студентів

ННІ МІТ

(назва інституту \ факультету)

Розробники:

доцент, к.т.н., с.н.с.

(посада, науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Олександр ЯНЧИК

(ім'я та прізвище)

Робоча програма розглянута та схвалена на засіданні кафедри

Охорона праці та навколишнього середовища

(назва кафедри)

Протокол «15» січня 2020 року № 7

Завідувач кафедри Охорона праці та навколишнього середовища

(назва кафедри)

Вячеслав БЕРЕЗУЦЬКИЙ

(підпис)

(ім'я та прізвище)

ЛИСТ ПОГОДЖЕННЯ

Назва випускної кафедри

«Охорона праці та навколишнього середовища»

Завідувач кафедри _____
(підпис)

Вячеслав БЕРЕЗУЦЬКИЙ
(ім'я та прізвище)

«___» _____ 20___ р.

ЛИСТ ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Мета, компетентності та результати навчання з навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни «Запобігання аварій на виробництві» є забезпечення майбутніх фахівців з цивільної безпеки методичними основам захисту працівників в умовах аварійних ситуаціях.

Компетентності:

ЗК-4 здатність застосовувати знання та навички використання інформаційних і комунікаційних технологій у практиці;

ПК-1 знання та розуміння правових засад функціонування держави і основ законодавства України; правових основ цивільного захисту та охорони праці;

ПК-7 уміння використовувати методи визначення та контролю фактичних рівнів негативного впливу на людину та довкілля;

ПК-15 здатність аналізувати основні процеси, що мають місце при дії вражаючих чинників на поведінку матеріалів для визначення засобів захисту працюючих;

ПК-16 здатність здійснення контролю за додержанням у підрозділах підприємства законодавчих та інших нормативно-правових актів з охорони праці, враховуючи особливості техногенної небезпеки об'єкта, техногенну небезпеку виробничих процесів, вимоги чинних нормативних документів, в умовах виробництва

ПК-17 уміння оптимізувати методи й засоби забезпечення безпеки людини від впливу різних негативних чинників;

ПКс-2 уміння надавати допомогу та консультації працівникам і населенню з практичних питань безпеки життєдіяльності та захисту у надзвичайних ситуаціях;

Результати навчання:

РН-6 класифікувати та визначати фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні небезпеки;

РН-14 застосовувати отримані знання правових основ цивільного захисту, охорони праці у повсякденному житті та практичній діяльності.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни	Наступні дисципліни
Вступ в спеціальність	Пожежна безпека виробництва 4, 5
Вища математика	Промислова санітарія 5
Загальна фізика	Профілактика виробничого травматизму та професійних захворювань 5
Загальна хімія	Розслідування, облік та аналіз нещасних випадків, професійних захворювань та аварій 5
Основи інженерної підготовки	Виробнича санітарія 5
Теорія ризиків	Безпека експлуатації будівель та споруд 5,6
Технічна механіка	Метрологія, стандартизація, сертифікація та акредитація 6
Загальна електротехніка	Системи контролю небезпечних та шкідливих виробничих факторів 6
Системний та математичний аналіз	Управління охороною праці 6
Екологія	Правові основи працеворонної політики та охорони праці 6
Медицина надзвичайних ситуаціях	Безпека виробничих процесів і устаткування 6
Технічна механіка рідин та газів	
Теорія горіння та вибуху	

Опис навчальної дисципліни

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		З видами з навчальних занять (годин)			Індивідуальні заняття студентів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Залік	Екзамен
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6	120/4	32	88	32	-	-	15	-	+	-

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає 26,67 %

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Види навчальних занять (Л;ЛЗ;ПЗ;СР)	Кількість годин	Номери семестру. Назви змістовних модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1	2	3	4	5
4 СЕМЕСТР				
1	Л	4	<p>ТЕМА 1: ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ВИРОБНИЦТВІ</p> <p>ПИТАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мета та завдання вивчення дисципліни. Поняття аварія та аварійна ситуація 2. Аналіз стану аварійної ситуації в Україні 3. Основні вимоги законодавчих та нормативно-правових документів щодо запобігання аварій на виробництві 4. Методика визначення осередків уражень при можливих аварійних ситуацій 	1-12, 40-44
2	Л	4	<p>ТЕМА 2: ПОРЯДОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ АВАРІЙНИМ СИТУАЦІЯМ НА ВИРОБНИЦТВІ</p> <p>ПИТАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Порядок організації забезпечення безпечності від аварійних ситуацій на державному та місцевому рівні 2. Основні принципи забезпечення безпечності промислових підприємств 3. Оцінювання та контроль безпечності промислових підприємств 4. Методика оцінки стійкості об'єкту до дій повітряної ударної хвилі 	2-4, 12, 40-44
3	Л	4	<p>ТЕМА 3: ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ОБ'ЄКТАХ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ</p> <p>ПИТАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні нормативно-правові акти щодо організації техногенної безпеки на об'єктах підвищеної небезпеки 2. Основні напрями запобігання аварійних ситуацій на об'єктах підвищеної небезпеки 3. Особливості організації робіт з підвищеною небезпекою на виробництві 4. Методика розробки інструкції з охорони праці 	2-9, 12, 40-48

4	Л	4	<p>ТЕМА 4: ПІДСИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ АВАРІЙ І НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ</p> <p>ПИТАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підсистема запобігання аварій і надзвичайних ситуацій техногенного характеру 2. Умови поширення аварії 3. Обмеження кількості небезпечних речовин та матеріалів на виробництві 4. Захист виробничих приміщень та складів від перевантаження речовинами 5. Засоби локалізації аварій на виробничих комунікація 6. Методика прогнозування та оцінки хімічної обстановки на об'єкті підвищеної небезпеки 	1-12, 38-44
5	Л	8	<p>ТЕМА 5: АНАЛІЗ ПРИЧИН АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ВИРОБНИЦТВІ</p> <p>ПИТАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виробничі аварії і причини їх виникнення. 2. Аварії на пожежно-вибухонебезпечних об'єктах 3. Радіоактивне забруднення місцевості при аваріях на АЕС та інших радіаційно-небезпечних об'єктах. 4. Дії працівників і службовців з ліквідації стихійних лих, виробничих аварій. 5. Методика визначення категорій приміщень та будівель за вибухопожежною та пожежною небезпекою 6. Методика розрахунку основних критеріїв вибухопожежної безпеки для приміщень категорій А, Б 	7-12, 38-48
6	Л	4	<p>ТЕМА 6: РОЗСЛІДУВАННЯ АВАРІЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ВИРОБНИЦТВІ</p> <p>ПИТАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основи організації проведення розслідувань аварій на виробництві 2. Методика визначення причин та наслідків аварій на виробництві 	1-19, 38-48
7	Л	4	<p>ТЕМА 7 : ПЛАН ЗАПОБІГАННЯ АВАРІЙ НА ВИРОБНИЦТВІ</p> <p>ПИТАННЯ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготовка до розробки Плану запобігання аварій на виробництві 2. Методика розробки та складання Плану запобігання аварій на виробництві 	1-48, Д 1-4
8	СР	8	Основні небезпеки ХХІ сторіччя їх характеристика	1-36, 44-49,
9	СР	8	Аналіз законодавства Євросоюзу з охорони праці	44-48, Д1-4
10	СР	8	Міжнародна організація праці: структура, завдання та принципи діяльності	44-48, Д1-4
11	СР	6	Організація медичної допомоги постраждалим при аварії	44-48, Д1-4

12	СР	6	Застосування медичних засобів індивідуального захисту населення в аварійних ситуаціях.	44-48, Д1-4
13	СР	6	Застосування індивідуальних засобів захисту населення у аварійних ситуаціях.	44-48, Д1-4
14	СР	5	Аварії з викидом сильнодіючих отруйних речовин. Захист населення при хімічному ураженні.	44-48, Д1-4
15	СР	6	Захист населення при радіоактивному забрудненні територій при аварії на АЕС.	44-48, Д1-4

Самостійна робота

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	10
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	10
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	53
4	Виконання індивідуального завдання: реферат	15
5	Інші види самостійної роботи	–
	Разом	88

Індивідуальні завдання реферат

(Вид індивідуального завдання)

№ п/п	Назва теми	Строки захисту (на якому тижні)
1	Аналіз досвіду запобігання аварій на підприємстві з об'єктам підвищеної небезпеки.	
2	Порядок проведення оцінки робочого місця за умовами виконання робіт підвищеної небезпеки.	
3	Основні вимоги законодавчих та нормативно-правових документів щодо запобігання аварій на виробництві.	
4	Порядок забезпечення протидії аварійним ситуаціям на виробництві.	
5	Оцінка та контроль безпечності промислових підприємств щодо організації техногенної безпеки на об'єктах підвищеної небезпеки.	
6	Основні напрями запобігання аварійних ситуацій на об'єктах підвищеної небезпеки.	
7	Особливості організації робіт з підвищеною небезпекою на виробництві.	
8	Підсистема запобігання аварій і надзвичайних ситуацій техногенного характеру.	
9	Засоби локалізації аварій на виробничих комунікаціях підприємствах.	
10	Організація запобігання аварій при роботі з підйомно-транспортним обладнанням.	
11	Організація запобігання аварій при роботі з обладнанням підвищеного тиску.	
12	Системи моніторингу аварійних ситуацій на виробництві з підвищеною небезпекою.	
13	Методи підготовки та прийняття рішень в умовах попередження аварій.	
14	Повноваження суб'єктів господарювання, щодо попередження, локалізації та ліквідації наслідків аварій.	
15	Методи та моделі прийняття рішень в умовах невизначеності, щодо ліквідації аварійних ситуацій.	
16	Моделі ідентифікації запобігання аварій на виробництві	
17	Методика оцінка стану об'єкта господарювання за умовами аварійних ситуацій.	
18	Забезпечення стійкої роботи підприємств, установ та організацій в умовах аварійних ситуаціях.	
19	Напрямки підвищення стійкості функціонування об'єктів господарської діяльності в умовах аварійних ситуаціях.	
20	Заходи, спрямовані на попередження, зниження ризику та зменшення збитків від аварій.	

Методи навчання

Лекційні заняття: читання лекції проводиться шляхом начитування матеріалу, застосовуючи такий послідовності – вступна, тематична та заключна лекція. Для активізації заняття застосовується підготовлений дидактичний матеріал, який демонструється з використанням технічних засобів навчання.

Практичні заняття: проводяться на підставі складених ситуаційних завдань, шляхом проведення розрахунків за визначеними варіантами.

Методи контролю

Поточний контроль реалізується у формі опитування на практичних заняттях, захисту виконаних тестів, виконання індивідуальних завдань.

Контроль складової навчальної програми, яка опановується під час самостійної роботи студента, проводиться:

лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів, рішення тестів;
практичних занять – за допомогою перевірки виконаних завдань;
індивідуального завдання – захист виконаного реферату.

Семестровий підсумковий контроль проводиться у формі семестрового диференційного заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і у терміни, встановлені навчальним планом.

Студент вважається допущеним до семестрового диференційного заліку за умови повного відпрацювання всіх практичних занять, а також захисту реферату, передбачених навчальною програмою.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМАЮТЬ СТУДЕНТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА УМІНЬ (НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS)

Таблиця 1. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	
10	10	10	20	20	20	20	100

Таблиця 2. Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	задовільно
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**

№ п/п	Назва підручників, навчальних посібників, методичних вказівок, каталог інформаційного і матеріального забезпечення
Базова література	
1.	Конституція України (прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06. 1996 р.).
2.	Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” від 24 лютого 1994 р.
3.	Закон України "Про охорону праці". від 14.10.92 № 2695-ХІІ (із змінами).
4.	Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19.11.92 № 2802 - ХІІ (із змінами).
5.	Закону України "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності" Затв. ВР України 01.12.2005 р., № 3164- IV.
6.	Закон України “Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань” від 14 січня 1998 року
7.	Закон України "Про метрологію і метрологічну діяльність" Затв. ВР України 15.01.2015 р., № 124-VIII.
8.	Закон України "Про об'єкти підвищеної небезпеки". Відомості Верховної Ради, 2001, № 15, ст.73.
9.	Закон України "Про охорону навколишнього середовища", Введений в дію Постановою ВР № 1268-ХІІ від 26.06.91 ВВР, 1991, № 41, ст.547 (Із змінами, внесеними згідно із Законами)
10.	Кодекс цивільного захисту України. Затв. ВР України 02.10.2012 р., № 5403 - VI. (із змінами і доповненнями від 02.06.2016 р., № 1404-VIII)
11.	Постанова КМ України від 15.09.93 № 733 "Про створення Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення" (із змінами)
12.	Постанова КМ України від 29.10.2009 № 1149, "Технічний регламент безпеки низьковольтного електричного обладнання."
13.	Постанова КМ України від 11.07.2002 р. № 956 Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки . (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ України)
14.	Постанова КМ України від 07.10.2003 р. № 1585 Технічного регламенту модулів оцінки відповідності та вимог щодо маркування національним знаком відповідності.
15.	Постанова КМ України від 30.11.2011 р. № 1232 Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві. (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ України)
16.	Постанова КМ України “Про затвердження Технічного регламенту енергетичного маркування електричних ламп та світильників ” від 27. 05. 2015 р. № 340
17.	Постанова КМ України від 24 березня 2004 р. № 368 "Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями" (із змінами)
18.	Постанова КМ України від 09 січня 2014 р. № 11 "Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту" (із змінами)
19.	Постанова КМ України від 11 березня 2015 р. № 101 "Про затвердження типових положень про функціональну і територіальну підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту“

20.	Постанова КМ України від 30 жовтня 2013 р. № 841 "Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій" (із змінами)
21.	Постанова КМ України від 26 червня 2013 р. № 444 "Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях"
22.	Постанова КМ України від 15 лютого 2002 р. № 175 "Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру" (із змінами)
23.	ДСТУ 2293:2014 Охорона праці. Терміни та визначення основних понять Затвр. наказ Мінекономрозвитку України від 02.12. 2014 р. № 1429
24.	ДСТУ ОHSAS 18001:2010. Системи управління гігієною та безпекою праці
25.	ДСТУ Б В.2.5-82:2016 Електробезпека в будівлях і спорудах. Вимоги до захисних заходів від ураження електричним струмом. Затвер. наказ Мінрегіон України від 01.07. 2016
26.	ДСТУ Б В.1.1-36:2016 Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Від 15.06.2016 наказ Мінрегіон України № 158
27.	ДСТУ Б В.2.5-38:2008 Інженерне обладнання будинків і споруд. Улаштування блискавкозахисту будівель і споруд. Наказ Мінрегіон.України від 27.06.2008 № 269.
28.	ДСанПіН Захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань Затв. наказом МОЗ України від 01.08.1996 № 239 (Із змінами, внесеними згідно з Наказом МОЗ № 266 від 13.03.2017)
29.	ДСанПіН 3.3.6.096-2002 "Державні санітарні норми та правила під час роботи з джерелами електромагнітних полів"
30.	ДСН 239-96 "Державні санітарні норм і правил захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань"
31.	НПАОП 0.00-7.13-14 " Вимоги до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу ЕМП ". Завт. наказ № 99 від 05.02.2014 Міненерговугілля України
32.	НПАОП 0.00-4.35-04. Типове положення про службу охорони праці Затв. наказ Держнагляддохоронпраці України 15.11.2004 № 255
33.	НПАОП 40.1-1.32-01 Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок. Від 21.06.2001 наказ № 272 Мінпраці України
34.	НПАОП 0.00-1.71-13 Правила охорони праці під час роботи з інструментом та пристроями. Від 19.12.2013 наказ № 966 Міненерговугілля України
35.	НПАОП 0.00-2.01-05 Перелік робіт з підвищеною небезпекою Від 26.01.2005 наказ № 15 Держнагляддохорон праці України. Зареєстровано: від 15.02.2005 № 232/10512 Мін'юст
36.	НПАОП 0.00-4.09-07 Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства Від 21.03.2007 Наказ № 55 Держгірпромнагляд Зміни: від 25.09.2007 Наказ № 216 Держгірпромнагляд Зареєстровано від 07.11.2007 № 1252/14519 Мін'юст України
37.	НПАОП 0.00-4.12-05 Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці. Від 26.01.2005 Наказ № 15 Держнагляддохорон праці України. Зміни від 16.11.2007 Наказ № 273 Держгірпромнагляд, від 30.01.2017 Наказ № 140 Мінсоцполітики

	Зареєстровано: від 30.01.2017 Наказ № 140 20.02.2017 № 234/30102 Мін'юст України
38.	НПАОП 0.00-4.15-98 Положення про розробку інструкцій з охорони праці Від 29.01.1998 Наказ № 9 Комнаглядохорон праці Мінпраці України Зареєстровано від 07.04.1998 № 226/2666 Мін'юст України Про внесення змін до Положення про розробку інструкцій з охорони праці Затв. наказ Мінсоцполітики від 30.03.2017 № 526 Зареєстровано від 21.06.2017 р. за № 779/3064 Мін'юст України
39.	НПАОП 0.00-6.03-93 Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві Від 21.12.1993 Наказ №132 Держнаглядохорон праці України. Зміни: від 01.11.2016 наказ № 1259 Мінсоцполітики України Зареєстровано: від 23.11.2016 № 1517/29647 Мін'юст України
40.	НПАОП 0.00-6.08-07 Порядок атестації фахівців, які мають право проводити технічний огляд та/або експертне обстеження устаткування підвищеної небезпеки. Від 20.12.2006 Наказ № 16 Держгірпромнагляд Зареєстровано: 07.02.2007 № 103/13370 Мін'юст України
41.	НПАОП 0.00-3.07-09 Норми безплатної видачі спеціального одягу, спеціального взуття та інших засобів індивідуального захисту працівникам загальних професій різних галузей промисловості Від 16.04.2009 наказ № 62 Держгірпромнагляд Зареєстровано: від 12.05.2009 № 424/16440 Мін'юст України
42.	Правила улаштування електроустановок. 6-те вид. перероб. Й допов. – Х.: 2017
43.	Положення про медичний огляд працівників певних категорій. Затв. наказом МОЗ України від 21.05.07 № 246.
44.	Вступ до спеціальності. Текст лекцій для студентів за напрямком підготовки 6.170202 - охорона праці: / В.В. Березуцький. Х.: НТУ "ХП", 2014
45.	Березуцький В.В. Небезпечні виробничі ризики та надійність: навч. посібник / В.В. Березуцький, М.І. Адаменко; Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. – Харків: ФОП Панов А.М., 2016. – 385 с.
46.	Основи професійної безпеки та здоров'я людини: Підручник / За ред. проф. В. В. Березуцького. – Х.: ФОП Панов А.М., 2018. – 553 с.
47.	Лабораторний практикум з курсу "Основи охорони праці" / В.В. Березуцький, Т.С. Бондаренко, Л.А. Васьковець та ін.; За ред. проф. В.В. Березуцького. – Харків: Факт. – 2005. – 348 с.
48.	Розрахунки з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності. Навч.-метод. Посібник. / за ред. В.В. Березуцького. - Х.: Факт, 2006. - 152 с.
49.	Безпека життєдіяльності. Основи охорони праці : текст / О. Г. Янчик, В. В. Горбенко, С. В. Котлярова та ін. – Харків : НТУ "ХП", 2016. – 164 с.
Допоміжна література	
1	Запорожець О.І., Протоєрейський О.С., Франчу Г.М., Боровик І. М. Основи охорони праці. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
2	Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І.П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
3	Гогіташвілі Г. Г., Карчевські Є.-Т., Лапін В. М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 367 с.
4	Зеркалов Д. В. Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль : навч. посіб. / Д. В. Зеркалов. – К. : КНТ, 2007. – 412 с

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ